

УДК 37.015.31: 316.42 (71)
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-90-4>

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В СУСПІЛЬНОМУ ВИХОВАННІ КАНАДИ

Погребняк Володимир Аркадійович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін
та методик їх викладання

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

vapbox@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1659-5881

У ході дослідження здійснено порівняльний педагогічний аналіз методологічних підходів до громадянської освіти в Канаді. Викрито суперечності та дискусійні аспекти наявних концепцій демократичного громадянства; встановлено прогрес найважливіших напрямів педагогічної теорії в цій галузі освіти.

Сучасна система освіти в Канаді характеризується як засіб розвитку демократичної держави та реалізації соціально-економічної й освітньої політики в цій країні. Сьогодні значення виховання демократичної громадянськості визначається не тільки її позитивним впливом на політичну ситуацію, але й, зокрема, забезпеченням громадянської відповідальності й активності. Стверджено, що громадянське виховання в педагогічній науці Канади спрямовано на втілення громадянських, політичних та соціальних прав, забезпечуючи їх розуміння та прийняття обов'язку та відповідальності за активну участь у демократичному управлінні країною.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що підготовка громадянина в найширшому розумінні цього визначення є одним із провідних завдань сучасної системи державної освіти в Канаді. Сучасні концепції виховання громадянськості диференціюються, в першу чергу, за ступенем участі громадян у суспільному житті і групуються за елітними, популістськими та перехідними різновидами. Водночас основна тенденція педагогічних досліджень сутності демократичної громадянськості в Канаді класифікується як перехід від декларування простої обізнаності громадян із власними правами й обов'язками та прихильності до ідеалів демократії до стимулювання активної й ініціативної участі в житті громади та суспільства.

Ключові слова: Канада, громадянськість, громадянська освіта, ідеї та концепції демократичного громадянства, елітні та популістські підходи.

METHODOLOGY OF THE DEVELOPMENT OF DEMOCRATIC CITIZENSHIP IN THE PUBLIC EDUCATION OF CANADA

Pogrebnyak Volodymyr Arkadiyovych,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor,
Associated Professor of Department of Primary Education, Natural and Mathematical
Disciplines and Methods of their Teaching

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

vapbox@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1659-5881

In research, the comparative pedagogical analysis of approaches to citizenship education in Canada is carried out. Contradictions and debatable aspects of present conceptions of democratic citizenship have been exposed; progress of the most important pedagogical theory trends in this sphere of education is established.

The modern system of citizen education in Canada is characterised as means of development of democratic state and realization of socio-economic, educational and elucidative policy in this country. Nowadays the significance of democratic citizenship education is determined not only by its positive influence upon the political situation, but specifically by providing with civic responsibility and activity. It is affirmed that civil education in pedagogical science of Canada is directed to learning civil, political and social rights, providing their understanding and accepting duty and responsibility for active participating in the democratic governing the country.

The conducted research allowed drawing conclusion, that preparation of a citizen in the widest understanding of this definition is one of the leading tasks of the modern system of public education in Canada. Present conceptions of citizenship education are differentiated, primarily, by degree of citizen participation in public life, and are grouped in elite, populist and transitional varieties. At the same time, the main tendency of pedagogical researches of essence of democratic citizenship in Canada is categorised as transition from declaration of simple awareness of citizens about their own rights and duties and partiality for the ideals of democracy — to stimulation of the initiative contributing in community and society life.

Keywords: *Canada, citizenship, citizenship education, ideas and conceptions of democratic citizenship, elite and populist approaches.*

Вступ

Сьогодні активне залучення молоді до участі в державотворчих і суспільних процесах є нагальним завданням громадянського виховання. Це засвідчують Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту» й інші документи, які регламентують діяльність вітчизняної системи освіти.

Цінний унесок до встановлення методолого-теоретичних і методичних засад виховання громадянськості в зарубіжній і вітчизняній педагогіці здійснили Н. Абашкіна, А. Алексюк, Р. Алехандро, Ю. Алфьоров, І. Василенко, Н. Воскресенська, Б. Вульфсон, Дж. Гавента, О. Джуринаський, М. Едвардс, П. Кларк, Н. Лавриченко, М. Лещенко, З. Малькова, Б. Мельниченко, Л. Пуховська, А. Сірс, О. Сухомлинська, К. Тейлор, Д. Хітер, А. Хугес та ін.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

В умовах оновлення українського соціуму та піднесення громадської активності, яке спостерігаємо в останні кілька років, проблематика громадянсько-го виховання набуває все більшої актуальності. Світові інтеграційні та глобалізаційні процеси, європейський вибір і розбудова державності в Україні, у свою чергу, зумовлюють необхідність утілення демократичних засад громадянського суспільства у навчально-виховному процесі загальноосвітньої і вищої школи.

Реалізація завдань громадянського виховання потребує насамперед розробки відповідного науково-методичного забезпечення з урахуванням вітчизняних і зарубіжних перспективних здобутків у цій галузі. Необхідно зважати й на те, що теоретичні засади, організаційно-педагогічні умови й методичні засоби громадянського виховання у педагогічній науці й навчально-виховній практиці зарубіжних країн, які пройшли тривалий шлях зародження, становлення й розвитку демократичного суспільства і школи, розроблені достатньо

детально. Водночас, вивченню світового досвіду громадянського виховання в Україні, на жаль, присвячені нечисленні дослідження І. Василенко, М. Гурій, О. Захарової, Т. Ліхневської, Ю. Топоркової, М. Шабінського. В контексті окресленої проблематики **метою статті** є здійснення порівняльного педагогічного аналізу теоретичних моделей громадянськості в канадському досвіді для встановлення тенденцій їх розвитку.

2. Методологія та методи

Дослідження спирається на методологічні принципи науковості та історизму, комплексності й суспільної зумовленості, застосування яких визначає коло наукових підходів (системного, хронологічного, аспектного, соціокультурного) та методів (порівняльного, структурно-прогностичного), що були застосовані в роботі. Сукупність названих підходів, принципів і методів становлять методологічну базу дослідження.

3. Результати та дискусії

Вивчення феномену демократичної громадянськості дослідники здійснюють у різних аспектах: історико-суспільствознавчому (П. Рейзенберг (P. Riesenbergh) [16], Д. Хітер (D. Heater) [5]); філософсько-політичному (Б. Барбер (B. Barber) [1], О. Ічілов (O. Ichilov) [7], В. Кимліка (W. Kymlicka) [9]); феміністичному (К. Пейтмен (C. Pateman) [12], А. Філліпс (A. Phillips) [13]). При цьому А. Хугес (A. Hughes) стверджує, що канадські дослідники здебільшого зосереджують увагу не на пошуках специфічного визначення громадянськості, а на встановленні певного узагальненого змісту поняття «хороший громадянин» [6, с. 20].

Громадянське виховання в Канаді є одним із провідних завдань системи суспільної освіти. Підтверджуючи це, М. Конлі (M. Conley) зазначає, що головним обов'язком суспільного виховання є «підготовка громадянина у найширшому розумінні цього поняття» [2, с. 134]. При цьому неоднозначне тлумачення громадянськості та її складників пов'язують із розвитком відчуття самоідентичності — «усвідомлення

відмінності кожної окремо взятої людини від усіх інших» [10, с. 6].

Поняття громадянськості передусім уміщує знання власних прав і обов'язків та прихильність до ідеалів канадської демократії [6, с. 18]. Г. Томкінс (G. Tomkins) відзначає, що «мета громадянськості якнайдоцільніше відображує завдання, які канадці визначають для соціального виховання, навіть якщо вони не поділяють загальних уявлень щодо втілення образу «хорошого» громадянина чи «хорошого» канадця» [17, с. 15].

За теорією суперечливості значущих концепцій В. Галлі (W. Gallie), «доречне використання теоретичних підходів неминує породжує дискусії про правильність їх застосування» [4, с. 158]. Подібні дискусії виникають не тому, що їх учасники помилково характеризують різні концепції однаковими назвами і термінами, а через їх внутрішню складність і суперечливість, яка «хоча й не може бути підтверджена чи спростована будь-якими аргументами та свідченнями, проте продовжує підкріплюватися цілком вірогідними доказами і фактами» [4, с. 158]. Це повністю стосується аналізу сутності демократичної громадянськості: більшість дослідників оперують схожими термінами «знання», «вміння», «навички», «цінності» й «участь», однак виявляють значні розбіжності в розумінні їх природи, тлумаченні ролі та важливості [11, с. 835].

Таким чином, протиріччя підходів до громадянського виховання виявляється у питаннях неоднозначного трактування термінології. Наприклад, поняття «вихований громадянин» або «відповідальне громадянство» часто представляють результатом громадянського виховання — на думку П. Комісара і Дж. Макклілана (P. Komisar, J. McClellan), «системно-сумнівними освітніми гаслами» [8, с. 200], оскільки вони часто відтворюють певні окремі політичні та соціальні інтереси [15, с. 308]. Автори описують ці гасла як «порожні», доки вони не пояснені, тобто не визначено межі їх застосування «до певного чітко окресленого числа позицій у глобальнішій системі координат» [8, с. 200-201].

Суперечливість концепції громадянськості зумовлена не тільки її внутрішньою складністю, але й нормативним характером: нормативні теорії часто позбавлені загальноприйнятних, універсальних положень через їх пояснення «крізь призму моральності» [3, с. 24]. Педагогічний аналіз дозволив виявити значні відмінності в

розумінні цієї концепції в історико-культурному процесі та, на жаль, дійти висновку про її непридатність як орієнтиру для сучасного виховання через застарілу обмеженість традиційних підходів [14; 19].

Р. Вояч (R. Woyach) зауважує, що різноманітні концепції демократичної громадянськості існують як «складна сукупність ідей» від елітарних до популістських моделей [18, с. 46-47]. О. Ічілов, поділяючи цю думку, розглядає можливість їх диференціації за ознакою широти / обмеженості ролі громадянина, яку встановлюють автори цих моделей [7, с. 20-21].

Існуючі підходи суттєво відрізняються у судженнях про природу громадянськості, за ступенем участі громадян у житті держави, умовами, необхідними для забезпечення цієї участі. Прихильники елітарних моделей громадянськості переймаються можливістю громадян розуміти й компетентно вирішувати питання суспільного життя. Відповідно, розглядають політику як царину професійних «експертів», залишаючи звичайним громадянам лише можливість обирати цих фахівців у конституційний спосіб. Опоненти відкидають таке бачення громадянськості й наполягають на широкій соціальній участі у політичному процесі, зазначаючи, що «конкретні громадяни є найкращими поборниками власних інтересів» [18, с. 48], а сама участь забезпечує глибше розуміння загальних справ [12, с. 41].

Висновки

Отже, можемо зробити висновок, що виховання і підготовка громадянина у найширшому розумінні є одним із провідних завдань сучасної системи суспільної освіти Канади. Суперечності підходів до громадянського виховання і дискусійність існуючих концепцій демократичної громадянськості зумовлені їх внутрішньою складністю, нормативним характером і відсутністю єдності у трактуванні термінології. Існуючі моделі розрізняють, насамперед, за ступенем участі громадянина у суспільному житті, групуючи в *елітарні, популістські й проміжні різновиди*. Разом із тим, головною тенденцією розвитку педагогічної сутності демократичної громадянськості в Канаді необхідно визнати *перехід від декларування простої поінформованості громадян про власні права й обов'язки та прихильності до ідеалів демократії до стимулювання ініціативної участі в житті громади і суспільства в цілому*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barber B. R. *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley, University of California Press. 1984.
2. Conley M. W. *Theories and Attitudes towards Political Education. Canada and Citizenship Education* [K. A. McLeod (Ed.)]. Toronto, Canadian Education Association. 1989. P. 137-156.
3. Connolly W. E. *The Terms of Political Discourse*. Lexington, KY, D. C. Heath. 1974.
4. Gallie W. B. *Philosophy and Historical Understanding*. London, Chatto and Windus. 1964.
5. Heater D. *Citizenship: The Civic Ideal in World History Politics and Education*. London, Longman. 1990.
6. Hughes A. *Understanding Citizenship: A Delphi Study. Canadian and International Education*. 1994. No 23. P. 13-26.
7. Ichilov O. *Dimensions and Role Patterns of Citizenship in Democracy. Political Socialization, Citizenship Education and Democracy* [O. Ichilov (Ed.)]. New York, Teachers College Press. 1990. P. 11-24.
8. Komisar P. *The Logic of Slogans. Language and Concepts in Education* [B. O. Smith & R. B. Ennis (Eds.)]. Chicago, Rand McNally. 1961. P. 195-215.
9. Kymlicka W. *Liberalism, Community and Culture*. Oxford, Clarendon Press. 1989.
10. McLeod K. A. *Exploring Citizenship Education: Education for Citizenship. Canada and Citizenship Education* [K. A. McLeod (Ed.)]. Toronto, Canadian Education Association. 1989. P. 5-17.
11. Marker G. *Social Studies. Handbook of Research on Curriculum* [P. W. Jackson (Ed.)]. New York, Macmillan. 1992. P. 830-851.
12. Pateman C. *Participation and Democratic Theory*. Cambridge, Cambridge University Press. 1970.
13. Phillips A. *Democracy and Difference*. University Park, Pennsylvania University Press. 1993.
14. Pogrebnyak V. *Education of Democratic Citizenship in Canada. Педагогічні науки. Зб. наук. пр. Полтавського нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Полтава, ПНПУ ім. В. Г. Короленка. 2014. Вип. 61-62. С. 40-46.*
15. Popkewitz T. P. *Global Education as a Slogan System. Curriculum Inquiry*. 1980. No 10. P. 303-316.
16. Riesenberg P. *Citizenship in the Western Tradition*. Chapel Hill, University of North Carolina Press. 1992.
17. Tomkins G. S. *The Social Studies in Canada. A Canadian Social Studies* [J. Parsons, G. Milburn, & M. van Manen (Eds.)]. Edmonton, University of Alberta Press. 1983. P. 12-30.
18. Woyach R. B. *The Political Perspective: Civic Participation and the Public Good. Social Science Perspectives on Citizenship Education* [R. E. Gross & T. L. Dynneson (Eds.)]. New York, Teachers College Press, 1991. P. 43-65.
19. Погребняк В. *Методолого-теоретичні засади виховання демократичної громадянськості в Канаді. Педагогічні науки. Зб. наук. пр. Полтавського нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Полтава, ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2013. Вип. 3 (59). С. 23-31.*

REFERENCES

1. Barber B. R. *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley, University of California Press. 1984.
2. Conley M. W. *Theories and Attitudes towards Political Education. Canada and Citizenship Education* [K. A. McLeod (Ed.)]. Toronto, Canadian Education Association. 1989. P. 137-156.
3. Connolly W. E. *The Terms of Political Discourse*. Lexington, KY, D. C. Heath. 1974.
4. Gallie W. B. *Philosophy and Historical Understanding*. London, Chatto and Windus. 1964.
5. Heater D. *Citizenship: The Civic Ideal in World History Politics and Education*. London, Longman. 1990.
6. Hughes A. *Understanding Citizenship: A Delphi Study. Canadian and International Education*. 1994. No 23. P. 13-26.
7. Ichilov O. *Dimensions and Role Patterns of Citizenship in Democracy. Political Socialization, Citizenship Education and Democracy* [O. Ichilov (Ed.)]. New York, Teachers College Press. 1990. P. 11-24.
8. Komisar P. *The Logic of Slogans. Language and Concepts in Education* [B. O. Smith & R. B. Ennis (Eds.)]. Chicago, Rand McNally. 1961. P. 195-215.
9. Kymlicka W. *Liberalism, Community and Culture*. Oxford, Clarendon Press. 1989.
10. McLeod K. A. *Exploring Citizenship Education: Education for Citizenship. Canada and Citizenship Education* [K. A. McLeod (Ed.)]. Toronto, Canadian Education Association. 1989. P. 5-17.
11. Marker G. *Social Studies. Handbook of Research on Curriculum* [P. W. Jackson (Ed.)]. New York, Macmillan. 1992. P. 830-851.
12. Pateman C. *Participation and Democratic Theory*. Cambridge, Cambridge University Press. 1970.
13. Phillips A. *Democracy and Difference*. University Park, Pennsylvania University Press. 1993.
14. Pogrebnyak V. *Education of Democratic Citizenship in Canada. Pedagogichni nauky. Zb. nauk. pr. Poltavskoho nats. ped. un-tu im. V. G. Korolenka. Poltava, PNPU im. V. G. Korolenka. 2014. Vyp. 61-62. P. 40-46.*
15. Popkewitz T. P. *Global Education as a Slogan System. Curriculum Inquiry*. 1980. No 10. P. 303-316.
16. Riesenberg P. *Citizenship in the Western Tradition*. Chapel Hill, University of North Carolina Press. 1992.
17. Tomkins G. S. *The Social Studies in Canada. A Canadian Social Studies* [J. Parsons, G. Milburn, & M. van Manen (Eds.)]. Edmonton, University of Alberta Press. 1983. P. 12-30.
18. Woyach R. B. *The Political Perspective: Civic Participation and the Public Good. Social Science Perspectives on Citizenship Education* [R. E. Gross & T. L. Dynneson (Eds.)]. New York, Teachers College Press, 1991. P. 43-65.
19. Pohrebnyak V. *Metodoloho-teoretychni zasady vykhovannya demokratychnoyi hromadyanskosti v Kanadi. Pedagogichni nauky. Zb. nauk. pr. Poltavskoho nats. ped. un-tu im. V. G. Korolenka. Poltava, PNPU im. V. G. Korolenka, 2013. Vyp. 3 (59). P. 23-31.*